

communicative, and mobility), manifested in various types of music and performing activity (instrumental-performing, vocal-performing, conductor-choir) and pedagogical technology of their formation.

REFERENCES

1. Archazhnikova, L. G. Profession is a music teacher. – Moscow: Prosveshchenie, 1984. – 111 p.
2. Asafiev, B. V. Selected articles about musical enlightenment and education. 2nd ed., add. – L.: Music, 1973. – 144 p.
3. Korykhalova, N. Interpretation of music. – L.: Music, 1979. – 206 p.
4. Masol, L. M. General artistic education: theory and practice. – K., 2006. – 432 p.
5. Oleksyuk, O. M. Music Pedagogy. – K., 2006. – 188 p.
6. Rudnytska, O. P. Perception of music and pedagogical culture of a teacher. – K.: KSPI, 1992. – 96 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГОРБЕНКО Олена Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HORBENKO Helen Borysivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Music Art and Choreography of Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: formation of professional skills, music and performing training of future teachers of music art.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2019 р.

УДК: 378:37.011.3-057.87:784:008

ІРИГІНА Світлана Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри диригентсько-хорової підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
e-mail: iriginas_57@mail.ru

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ВОКАЛУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Висунута в другій половині двадцятого століття концепція музичного виховання, що проголосила головною його метою формування музичної культури підростаючого покоління як невід'ємної частини їх загальної духовної культури не втратила своєї актуальності і в наш час. У ситуації розмивання в сучасному суспільстві духовних цінностей особистості її моральна спрямованість особливо затребувана. У зв'язку з цим гостро стоїть проблема якості підготовки до цієї роботи, перш за все, майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема, в області вокально-педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними засадами дослідження музичної культури майбутнього вчителя є праці, які присвячено вивченню культури особистості (Л. Коган, Н. Крилова, А. Сохор), питанням професійної підготовки вчителя музики (Ю. Алієв, Б. Асаф'єв, А. Гордійчук, Д. Кабалецький, А. Козир, Л. Масол, Р. Тельчарова, Л. Школяр),

розвитку української вокальної педагогіки (В. Антонюк, Б. Гнидь, М. Жижкович), шляхів підготовки майбутніх педагогів-вокалістів (Л. Дерев'янка, І. Гадалова, О. Маруфенко, А. Мороз, Н. Овчаренко, Н. Толстова, Ю. Юцевич), технологій розвитку професійно-особистісних рис студентів у процесі вокально-виконавської діяльності (Л. Лабінцева, Г. Панченко). Різномісний аналіз проблеми показав, що питання про якісний рівень сформованості у студентів-вокалістів музичної культури існуючою системою музично-педагогічної освіти, до теперішнього часу, вирішено далеко не в повній мірі.

Мета статті – визначення та теоретичне обґрунтування змісту та методологічних аспектів формування музичної культури студентів-вокалістів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активний пошук нових теоретико-методологічних підстав для проектування змісту вищої музичної освіти, що відповідає як запитам теперішнього часу, так і потребам самого студента, реалізувався

у вигляді наукового обґрунтування компетентнісного підходу, який покликаний усунути розрив між знанням і вмінням, затвердити примат застосування знання над його простим засвоєнням, а також трансформувати знання як соціокультурну форму освіти в іншу соціокультурну форму – творчість.

Як пише дослідник І. Аврамкова, «результат підготовки музикантів у логіці моделі професійного розвитку, орієнтованої на прогнозування і облік майбутніх соціокультурних змін, може бути представлений за допомогою поняття «професійна компетентність», під якою розуміється інтегральна характеристика, яка визначає здатність випускника вузу вирішувати типові професійні проблеми і завдання в реальних ситуаціях професійної діяльності» [2, с. 11].

У ракурсі розгляду шляхів вирішення проблеми формування музичної культури як професійно-значущої якості випускника педагогічного університету за напрямом «Вокальне мистецтво» вимоги до змісту вокальної підготовки студентів, полягають в наступному: а) зміст навчання має інтерпретувати соціальне замовлення, яке виражається у вимогах суспільства до сучасного виконавця-вокаліста; б) зміст навчання має бути проекцією тих компетенцій, які повинен придбати вокаліст у вузі; в) в процесі освоєння змісту навчання вокаліст повинен освоювати ті види професійної діяльності, які формують його музичну культуру, що містить комплекс компетенцій. В цілому, їх можна об'єднати в три блоки: загальнокультурні, виконавські та музично-педагогічні компетенції.

До загальнокультурних компетенцій слід віднести здатність до використання культурологічних знань щодо досягнення стилю, ідеї, задуму вокального твору; готовність до освоєння різних вокальних шкіл в контексті національних і ментальних традицій музичної культури. До виконавських компетенцій належать готовність до активного освоєння вокального репертуару на базі знань про стилі, жанри, форми вокального мистецтва як частини культурного цілого; здатність розуміти специфіку вокального виконавства як культуротворчу діяльність людини; демонструвати індивідуальне трактування виконуваної музики на основі уявлень про її культурно-історичний контекст; готовність до концертної, сценічної, музично-театральної діяльності. До музично-педагогічних компетенцій слід віднести готовність студентів до реалізації освітньо-

виховних завдань щодо формування основ музичної культури в учнів-вокалістів різних освітніх установ, здатність ставити на уроці вокалу культурологічні цілі, пов'язані з аналізом музики як явища культури, готовність до освоєння педагогічного репертуару, тяжіння до педагогічної роботи як гідної альтернативи сценічної діяльності і виконавства.

Кожному з виділених вище напрямків (блоків) відповідає і вид професійної музичної культури. Основною у становленні студентів-вокалістів є, звичайно ж, виконавська підготовка. Отже, їй притаманна виконавська культура, яка передбачає володіння ними знаннями, технічними і художньо-образними аспектами виконуваних творів, вміннями і навичками артистичного виконання. У навчальній роботі педагог повинен постійно прагнути до поширення виконавського досвіду студентів-вокалістів за рахунок накопичення ними обсягу знань, умінь і навичок. При цьому важливо, щоб паралельно відбувалося підвищення і вдосконалення рівня музично-естетичної діяльності та виконавської культури вокаліста, продуктивний характер яких домінував би над репродуктивним.

Виконавська культура передбачає наявність розвинених здібностей з інтерпретації музичних творів, вміння і грамотного трактування особистісного прочитання музичного твору. Предмет інтерпретації складають ідея твору, задум композитора, стиль музичного викладу, емоційно-почуттєва природа твору, виконавська традиція, форма і музичний зміст. Виконавська інтерпретація є, в значній мірі, показником рівня сформованості інтерпретаційної культури майбутнього фахівця.

Інтерпретаційна культура є найважливішою професійно-особистісною якістю, яка генерує в собі, перш за все, індивідуально-художній досвід, заснований на спеціальних знаннях і вміннях, що дозволяють виявляти кожному свої творчі здібності в професійній діяльності, а також особливу властивість, яка виражається в потребі ці знання отримувати, аналізувати, узагальнювати і вдосконалювати в даному контексті. У своїй основі вона містить ціннісну природу, розкриває моральні, естетичні, світоглядні якості взаємодії особистості з навколишнім світом. У музично-педагогічному процесі феномен інтерпретації є сполучною ланкою, що поєднує педагогіку і виконавство як два види вторинного щодо самостійної художньої творчості. Це, як правило, двоєдина

пізнавальна діяльність з визначення і виявлення як об'єктивного значення предмета інтерпретації, так і суб'єктивного, особистісного сенсу, що відбивається в художньому освоєнні і творенні особистістю фактів і явищ не тільки світу мистецтва, але також в соціально-культурологічній та морально-аксіологічній константах. Актуалізація особистісного (тобто індивідуального) змісто- і смислоутворення – ключовий момент формування основ інтерпретаційної культури майбутнього співака або вокального педагога. Особистісно-креативний підхід до трактування завжди цікавий і особливо цінний, бо він розкриває в музичному творі нові грані і розцвічує його новими інтонаційними барвами.

У поняття «виконавська культура» входить ще й такий значущий доданок, як естетична свідомість. Вона абсорбує в собі інтерес, потребу, смак, здібності, ціннісні орієнтації, кругозір, світогляд в цілому і сприяє проникненню в художньо-образну концепцію твору, справляє позитивний вплив на сам виконавський акт. Усвідомлене прагнення до вдосконалення виконавської культури, свідоме бажання досягнути висоти професійної майстерності – яскраві показники творчого зростання учнів-вокалістів.

Крім названих вище виконавської та інтерпретаційної, приватними проявами музичної культури вокаліста виступають вокально-педагогічна культура, мовна, вокально-сценічна, комунікативна, рефлексивна, інформаційна та ін. Важливою складовою музичної культури вокаліста є музично-естетична культура. У своєму розвитку ця якість особистості проходить ряд етапів: інформаційний (переважання когнітивно-оцінного та емоційно-потребнісного компонентів), аксіологічний (домінування соціально-етичного компонента) і діяльнісний (переважання мотиваційно-вольового компонента, пов'язаного з екстеріорізацією духовних цінностей).

Процес формування музично-естетичної культури студентів у виховному просторі вузу, який в своїй основі передбачає систему знань про музичне, в тому числі і вокальне мистецтво, орієнтацію в світі музично-естетичних цінностей, наявність здібностей музично-естетичного сприйняття, будується на особистісно-орієнтованому підході, який, разом з діялісним, повинен бути доповнений специфічними педагогічними підходами, пов'язаними зі змістом курсів художньо-естетичних дисциплін:

культурологічним, аксіологічним і акмеологічним.

З точки зору особистісно-діялісного підходу студент розглядається як активний самостійно організуючий свою діяльність суб'єкт педагогічної взаємодії. Він значною мірою сам цілеспрямовано аналізує і вибудовує свою навчальну діяльність. Активна участь студента в культурологічному процесі передбачає перехід від процесу навчання до процесу вчення, коли він знаходиться не в позиції учня як фіксатора і транслятора знання, отриманого від викладача, а в ролі творця свого знання. Викладач же направляє його в прагненні до самонавчання і саморозвитку, до самостійного осягнення знань і працює разом з учнями з урахуванням їх індивідуальних здібностей і особистісних якостей.

Освітній процес, що будується на особистісно-орієнтованій основі, вимагає від студента підвищення рівня самостійності при плануванні своєї індивідуальної моделі навчання, вміння виділити для себе пріоритетний напрямок для поглибленого вивчення і визначити його зв'язок з майбутньою практичною діяльністю. Завдання викладача – допомогти студенту в його самовизначенні, вибудовуванні індивідуальної траєкторії розвитку, створити всі необхідні умови для успішного втілення наміченого і досягнення очікуваних результатів.

У теорії навчання виділено різні складові культуроосвітньої діяльності: формування культури мислення, інтелектуальної діяльності; виховання культури професійної діяльності при засвоєнні принципів, норм і правил; формування культури поведінки, комунікативних навичок; виховання креативності, творче ставлення до діяльності, постійна націленість на пошук можливостей її вдосконалення.

У нових умовах функціонування системи навчання повинні затверджуватися культуроутворюючі норми педагогічної взаємодії, в яких особливе значення набуває вільна і відповідальна поведінка студента. Викладач же перетворюється в певній мірі в фахівця з систем орієнтації у знанневому різноманітті. Його функції у світлі нового підходу до навчання: взаємодія зі студентом; проектування освітніх процесів; допомога в реалізації індивідуальної траєкторії професійно-творчого розвитку.

Все це можливо втілити в практику лише при наявності певним чином організованого навчально-виховного

простору. Він являє собою окреслену область особливо організованого соціокультурного та педагогічного середовища, що містить необхідні умови для особистісного та творчого розвитку кожного включеного в нього індивіду і забезпечує комфортність існування всіх суб'єктів виховання та їх особистісне зростання.

Процес формування музичної культури студентів у виховному просторі вузу передбачає виховання музичного смаку студентів, розвиток у них здатності до художньо-естетичної оцінки музичних явищ і цінностей, отримання знань музично-теоретичного та естетичного характеру, навчання студентів самостійно орієнтуватися в основних музичних жанрах, стилях і напрямках; формування у них мотивації до активної творчої музично-естетичної діяльності.

Крім означеного вище не менш важливими є основоположні принципи підготовки майбутніх вокальних виконавців і педагогів, дотримання яких стоїть на чолі кута процесу формування їх музичної культури. У галузі музичного мистецтва склалася система принципів, які є своєрідними алгоритмічними установками музичної педагогіки. Це такі як: принципи музичного виховання, освіти і музичного розвитку; наочності; взаємозв'язку музичного навчання і життя; інтересу і позитивного ставлення до музичних занять; оптимізації процесу навчання; принципи цілісності, культуровідповідності, естетичної спрямованості, індивідуалізації; принципи зв'язку музичного виховання і загального художньо-естетичного розвитку особистості, міжпредметних зв'язків, зв'язку музичного виховання з життям, об'єднання класних і позаурочних занять і т. п.

Вчені, що працюють в сфері вокальної освіти, ще в середині минулого століття прийшли до висновку про те, що в основі навчального процесу повинні лежати музично-педагогічні принципи, такі як: принцип єдності художнього і технічного; поступовості і послідовності в оволодінні майстерністю співу; індивідуального підходу. Вже на початку цього століття дослідники, що працюють в області вокальної педагогіки, запропонували збагатити і доповнити систему принципів наступними аспектами і категоріями: музично-художнє виховання; розвиток музично-вокального слуху; спадкоємність вокальної традиції педагога; науковість і послідовність у розвитку голосового апарату; програмування репертуару; комплексне вирішення музично-виховних завдань на основі науково-

дослідницької та педагогічної діяльності [6].

У професійній підготовці майбутніх вокалістів-виконавців до вокально-педагогічної діяльності групою вчених-дослідників було розроблено та обґрунтовано систему специфічних принципів, зміст яких представляє собою певну концепцію вимог і їх взаємозв'язків щодо процесу формування музичної і вокальної культури майбутнього фахівця. Такими є: принцип відповідності змісту освіти досягненням культури; принцип вокально-педагогічної полідіяльності; принцип поліхудожності; принцип тісного взаємозв'язку вокального мистецтва з іншими видами мистецтва; принцип смислової співтворчості; принцип мотивації вокально-педагогічної діяльності; принцип художньо-освітньої рефлексії.

З усіх названих вище пріоритетним в аспекті нашого дослідження, як і в системі вимог щодо змісту професійної музично-культурної підготовки майбутніх компетентних фахівців в області вокального мистецтва, є принцип відповідності змісту освіти досягненням культури. Виявляється він в необхідності формування різних видів культури особистості: соціальної, економічної, політичної, етичної, естетичної, педагогічної, художньої, в яку входять і загальномузична, і вокальна. Застосування цього принципу передбачає визначення сутності і структури музичної та вокально-педагогічної компетентності в контексті оволодіння цінностями культури; акумуляцію в змісті навчальних дисциплін концептуальних ідей, досягнень науки, мистецтва, а так само способів їх реалізації; удосконалення навчальних планів, програм, особистісно орієнтованих індивідуальних планів; притримання традиційних і впровадження сучасних методів оцінювання культурних явищ для становлення ціннісних орієнтирів в області музичної культури в цілому і вокальної педагогіки, зокрема.

Дотримання цього принципу в процесі навчання студентів у класі постановки голосу передбачає залучення їх до вокальних традицій, до азів вокального мистецтва: вивчення репертуару, основ вокальної методики тощо. Таке оволодіння культурною спадщиною зі скарбниці досягнень вокального мистецтва позитивно і мотиваційно-ціннісно орієнтує майбутніх фахівців в області музичної культури і музичного мистецтва і дає їм можливість бути готовими і компетентноздатними до виконання всього спектру різновидів вокально-педагогічної та культурно-музичної діяльності (навчальної, виховної,

мистецтвознавської, педагогічної, психологічної, музикотерапевтичної, дослідницької, соціально-організаторської, культурно-просвітницької та ін.).

Висновки та перспективи подальших розвідок на пряму. Таким чином, вищевказані підходи, функції, умови, принципи укладають у собі головні вимоги щодо сучасного рівня професійної підготовки майбутніх фахівців сфери вокального мистецтва. Їх комплексне залучення і використання є умовами і методологічними основами успішного формування музичної культури студентів-вокалістів, які навчаються в системі вищої музично-педагогічної освіти.

Отже, аналіз основних факторів і педагогічних умов формування музичної культури студентів-вокалістів дозволяє стверджувати, що вони є невід'ємною складовою ефективною і продуктивною системи організації навчального процесу майбутніх педагогів-музикантів.

Перспективи подальших наукових розвідок ми убачаємо в розробленні сучасних методик формування музичної культури студентів-вокалістів із залученням інноваційних методів, засобів і форм навчальної діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Аврамкова И. С. Музыкально-педагогическое образование в контексте культуры XXI века [Текст] / И. С. Аврамкова // Методологические проблемы современного музыкального образования: материалы международной научно-практической конференции 11–13 апреля 2011 года. – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2012. – С. 3–6.

2. Аврамкова И. С. Формирование этики ответственности в процессе профессиональной подготовки педагога-музыканта: автореф. дис. на соискание научн. степени докт. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (музыка, уровни общего и профессионального образования)» / И.С. Аврамкова. – СПб. – 2013. – 54 с.

3. Жишквич М. Особливості формування педагогічних навичок у студента-вокаліста / М. Жишквич // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського: зб. ст. / М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, М-во культури і туризму України. – Львів, 2008. – Вип. 74 : Естетика і практика мистецької освіти. – С. 152–161.

4. Овчаренко Н. А. Основы вокальной методики: [научково-методичний посібник] / Наталія Анатоліївна Овчаренко. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 116 с.

5. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного

мистецтва : навч. посіб. / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К. : Знання України, 2004. – 264 с.

6. Сидорова М. Б. Формирование профессиональной культуры вокалистов в вузе культуры и искусств: педагогические приоритеты современности / М. Б. Сидорова // Вокальное образование начала XXI века. – М., 2008. – С. 160–163.

REFERENCES

1. Avramkova, I. S. (2012). *Muzikalno-pedagogicheskoye obrazovaniye v kontekste kulturi XXI veka*. [Musical and pedagogical education in the context of the culture of XXI century]. SPb.

2. Avramkova, I. S. (2013). *Formirovaniye etiki otvetstvennosti v protsesse professionalnoy podgotovki pedagoga-muzikanta*. [Formation of the responsibility ethics in the process of musical pedagogue's professional training]. SPb.

3. Zhyshkovych, M. (2008). *Osoblyvosti formuvannya pedahohichnykh navychok u studenta-vokalista*. [Peculiarities of forming pedagogical skills in vocal students]. Lviv.

4. Ovcharenko, N. A. (2006). *Osnovy vokalnoi metodyky: naukovo-metodychnyi posibnyk* [Foundations of vocal methods: teaching manual]. Kryvyi Rih.

5. Oleksiuk, O. M. & Tkach, M. M. (2004). *Pedahohika dukhovnoho potentsialu osobystosti: sfera muzychnoho mystetstva: navch. posibnyk*. [Pedagogy of personality's spiritual potential: sphere of musical art: teaching manual]. Kyiv.

6. Sydorova, M. B. (2008). *Formirovaniye professionalnoy kulturi vokalistov v vuze kulturi i iskusstv: pedagogicheskiye prioritety sovremennosti*. [Formation of vocalists' professional culture in the university of culture and arts]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ІРИГІНА Світлана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри диригентсько-хорової підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: теорія та практика диригентської та вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; методика підготовки студентів-музикантів до педагогічної практики.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

IRYHINA Svitlana Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Choral and Conducting Training, South-Ukrainian National pedagogical University named after K. D. Ushynsky.

Circle of scientific interests: theory and practice of conducting and vocal choral training of future musical art teachers; methods of training musical students for teaching practice.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2019